

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

8 ЖИЛД, 1 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 8, НОМЕР 1

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 8, ISSUE 1

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА | INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

№1 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2025-1>

Бош муҳаррир:

Тўхтасинов Илҳом

п.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Бош муҳаррир ўринбосари:

Главный редактор:

Тўхтасинов Илҳом

д.п.н., профессор (Ўзбекистон)

Заместитель главного редактора:

Editor in Chief:

Tuhtasinov Ilhom

DSc. Professor (Uzbekistan)

Deputy Chief Editor

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умарўгли

ф.ф.д., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

ф.ф.д., профессор (Озарбайжон)

Бокиева Гуландом

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

ф.ф.д., профессор (Татаристон)

Махмудов Низомиддин

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

ф.ф.д., профессор (Россия)

Жўраев Маматкул

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахиммамад

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Жеймс Форт

Мичиган университети (АҚШ)

Умархўжаев Мухтор

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Болтабоев Ҳамидулла

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Дўстмухаммедов Хуршид

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

ф.ф.д. (Грузия)

Туробов Бекпулат

масъул котиб, PhD, доцент
(Ўзбекистон)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умар оглы

д.ф.н., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Бакиева Гуландом

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

д.ф.н., профессор (Татарстан)

Махмудов Низомиддин

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

д.ф.н., профессор (Россия)

Джураев Маматкул

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахиммамад

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Джеймс Форт

Университет Мичигана (США)

Умархаджаев Мухтар

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Балтабаев Ҳамидулла

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Дустмухаммедов Хуршид

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

д.ф.н. (Грузия)

Туробов Бекпулат

отв. секретарь, PhD, доцент
(Ўзбекистон)

EDITORIAL BOARD

Bakhtiyor Nazarov

academician. (Uzbekistan)

Yakub Umarogli

Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)

Almaz Ulvi Binnatova

Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)

Bakieva Gulandom

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Minnulin Kim

Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)

Mahmudov Nizomiddin

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kerimov Ismail

Doc. of philol. scien., prof. (Russia)

Juraev Mamatkul

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kurenov Rakhimmamed

Ph.D. Ass. Prof. (Turkmenistan)

Christopher James Fort

University of Michigan (USA)

Umarkhodjaev Mukhtar

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Mirzaev Ibodulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Boltaboev Hamidulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dustmuhammedov Khurshid

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Lixodzievsky A.S.

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Siddiqova Iroda

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shiukashvili Tamar

Doc. of philol. scien. (Georgia)

Turobov Bekpulat

PhD Ass. prof. Senior Secretary
(Uzbekistan)

PageMaker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,

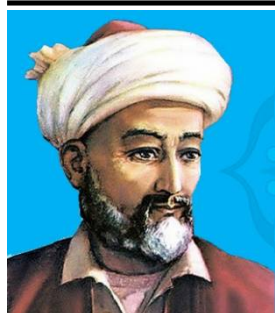
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

1. Raxmatullaeva Guljaxon Normo‘min qizi INSON ICHKI OLAMI NEGATIV KONSEPTLARINING LINGVO-KOGNITIV TAHLILI (g`am-anduh (qayg`u), mahzunlik, iztirob konseptlari misolida).....	5
2. Xamrayeva Zebiniso Xaydarovna A COMPARATIVE STUDY OF THE COMPLEX SYNTACTIC CONSTRUCTIONS BASED ON ENGLISH LANGUAGE MATERIALS.....	11
3. Esanova Zebo Ikrom qizi ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA DISKURS TUSHUNCHASI VA UNING O‘RGANILISHI.....	17
4. Abdullaeva Sanobar Bakhrillaevna BIBLICAL PHRASEOLOGY DESCRIBING THE SOCIAL POSITION OF A PERSON.....	23
5. Kozieva Iqbol Kamiljonovna METHODS OF ANTHROPOLOGICAL RESEARCH.....	27
6. Эпрашева Т.А. ХАЛҚАРО СОЛИҚ ХУЖЖАТЛАРИДА СОЛИҚ ТЕРМИНОЛОГИЯСИНИНГ ҚИЁСИЙ ВА ТИПОЛОГИК ТАҲЛИЛИНИ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ.....	35
7. Kushatova Nargiza Rustamovna TEODOR DRAYZERNING BAXTIQARO KERRI ROMANIDA XRONOTOP: ZAMON VA MAKONNING POETIK TASVIRI”.....	40
8. Ergashova Baxora Sayfillo qizi, Janna Tsulimova ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НАСТОЛЬНЫХ ИГР В ОБУЧЕНИИ ИТАЛЬЯНСКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ: ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	47
9. Obloqulova O‘g‘iloy Abdurayim qizi MILLIY VA MADANIY QADRIYATLARNING REKLAMA MATNLARDA IFODALANISHI.....	51
10. Rakhimova Nodira Kamolovna INTERTEXTUALITY IN TRANSLATION: THEORETICAL INSIGHTS AND PRACTICAL APPROACHES.....	55
11. Xaydarova Nigora Tuxtasinovna GENDER MULOQOTINING PSIXOLOGIK ASOSLARI.....	66
12. Bekturodova Feruza Dilmurat qizi XITOIY TILIDAGI FIZIK ATAMALAR SHAKLLANISHINING LINGVISTIK TAMOIYILLARI.....	71
13. Boymurodova Dilafruz Dilshod qizi YAPON TILIDA YOZUV TIZIMI RIVOJLANISHI VA HIRAGANA, KATAKANA, KANJILARNING FONETIK KATEGORIYALARI.....	75
14. Gulzor Baxriddin qizi Temirova THE NATURE OF A JOURNALIST'S POSITION IN POLITICAL COMMENTARY AND ITS CONCEPTUAL ASPECTS.....	80
15. Aminova Lola Alimovna TURK TILIDA YAXSHI TILAK BILDIRISH VA ILTIFOT SO‘ZLARI.....	86
16. Najmiyeva Po‘lotoy Tilavmurodovna KELISHIK QO‘SHIMCHALARINING TARIXIY TADQIQI.....	94
17. Tilovova Go‘zal Rustamovna TERMINOLOGIYA VA LUG‘ATSHUNOSLIKNING O‘ZARO BOG‘LIQLIGI.....	99
18. Nilufar Abduraxmonova, Tirkashev Jasurjon Uktam o‘g‘li OTLARNING SEMANTIK TASNIFIDA XALQARO STANDART TEGLAH TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	103
19. Shoxida Ulugova Shoxruxovna POETIK NUTQDA INDIVIDUAL METAFORIK KONSEPTLARNING FAOLASHUVI.....	115
20. Lutfillovna Faxriniso Maxmudovna YAPON TILI IYEROGILFLARINING PAYDO BO‘LISH TARIXI.....	120

21. Eshanova Zilolaxon Qo‘chqarovna ISTIQLOL DAVRI O‘ZBEK SHE‘RIYATIDA XALQ ERTAKLARI BADI‘Y SINTEZI.....	125
22. Халмурадова Зебинисо Шавкатовна ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНТРОПОНИМОВ В ТЕКСТАХ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.....	132
23. Умитой Хушвақтова ЁЗУВЧИ ЗУЛФИЯ ҚУРОЛБОЙ ҚИЗИ АСАРЛАРИДА ПАРАЛИНГВИСТИК ВОСИТАЛАР.....	138
24. Alimova Sevara Farxadovna XITOIDA RANG MADANIYATINING KELIB CHIQISH.....	145
25. Fayzullaeva Zebuniso Abdulkarimovna DAS LEHREN DER MODI DER VERBEN DES DEUTSCHEN ANHAND DER TRADITIONELLEN UND NEUEN METHODEN.....	149
26. Razmuxamedova Fotima Jahongir qizi XITOI TILIDAGI QON-QARINDOSHLIK TERMINLARINING LINGVISTIK TAHLILI.....	154
27. Sayyora Tagaeva, SH.Mustanova MADANIYAT, BILIM VA TIL – SEMANTIK TIPOLOGIYA TALQINIDA.....	160
28. Odinoxon Qulmuradova JURNALISTIKADA DIALOGIK JANR TUSHUNCHASI, UNING O‘ZIGA XOSLIGI VA TASNIFI.....	164
29. O‘ng‘alova Zulayho Xolboy qizi ASQAD MUXTOR ASALARIDA ZAMON, MAKON VA MUHIT TASVIRI.....	171
30. Xolida Yo‘ldasheva MATN TIPOLOGIYASIGA ANTROPOTSENTRIK YONDASHUV.....	177
31. Ibragimova Shahnoza Xalilovna LINGUOPOETIC AND LINGUISTIC FEATURES OF ERNEST HEMINGWAY’S NOVEL “A FAREWELL TO ARMS”.....	182
32. Sadriddinzoda Safiya Shaxobiddinovna AMPHIBOLOGY IN ENGLISH RELIGIOUS LEXICOLOGY.....	187
33. Esirgapov Mukhiddin Nizomiddinovich THE INFLUENCE OF THE INTERNET AND DIGITAL TECHNOLOGIES ON THE ENGLISH LANGUAGE....	193

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

ISSN: 2181-9297

www.tadqiqot.uz

Kushatova Nargiza Rustamovna

Samarqand Davlat chet tillar instituti

tayanch doktoranti

E-mail: nargizakushatova@gmail.com

TEODOR DRAYZERNING BAXTIQARO KERRI ROMANIDA XRONOTOP: ZAMON VA MAKONNING POETIK TASVIRI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15521318>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Teodor Drayzerning Baxtiqaro Kerri romani misolida badiiy xronotop kategoriyasi Mixail Baxtinning xronotop nazariyasiga tayanilgan holda ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan keng yoritilgan. Drayzer ijodida makon va zamonning tasvirlanish ko'lam, ularning chegaralari va qamrovi, xronotoplarning syujet va janr bilan uyg'unligi, shuningdek, ijtimoiy va ruhiy kechinmalardagi vaqt shakllanishi, zamonaviy shahar hayotining dinamikasi o'rganiladi. Xronotoplar yordamida zamonaviylik sharoitida inson taqdiri qanday shakllanishi ko'rsatib beriladi.

Teodor Drayzerning "Baxtiqaro Kerri" romani XX asr boshidagi Amerika jamiyatining ijtimoiy, iqtisodiy va ruhiy muammolarini tasvirlashda o'ziga xos xronotopik (makon-vaqt) qurilmaga ega. Ushbu asar vaqt va makonning estetik uyg'unligi orqali insoniy kechinmalar, jamiyatdagi o'zgarishlar va ichki qarama-qarshiliklarni yoritadi. Romanda vaqt va makonning roli nafaqat syujetni shakllantiradi, balki obrazlarning rivojlanishiga ham xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: "Baxtiqaro Kerri", M.M.Baxtin, xronotop, zamon, makon, vaqt, shahar, jamiyat, kapital, chiroqlar, realizm, naturalizm;

Kushatova Nargiza Rustamovna

Doctoral student of

Samarkand state institute of foreign languages

E-mail: nargizakushatova@gmail.com

CHRONOTOPE IN THEODORE DREISER'S SISTER CARRIE: THE POETIC REPRESENTATION OF TIME AND SPACE

ABSTRACT

In this article, the category of literary chronotope is thoroughly explored both theoretically and practically based on Mikhail Bakhtin's theory of the chronotope, using Theodore Dreiser's Sister Carrie as an example. The depiction of space and time in Dreiser's work, their boundaries and scope, the harmony of chronotopes with plot and genre, as well as the formation of time in social and psychological experiences and the dynamics of modern urban life are examined. Through chronotopes, the shaping of human destiny in the context of modernity is revealed.

Theodore Dreiser's Sister Carrie possesses a unique chronotopic (space-time) structure in portraying the social, economic, and psychological problems of early 20th-century American society. The novel highlights human emotions, societal changes, and internal contradictions through the

aesthetic harmony of time and space. In the novel, the role of time and space not only shapes the plot but also contributes to the development of the characters.

Keywords: Sister Carrie, M.M. Bakhtin, chronotope, time, space, city, society, capital, lights, realism, naturalism

Кушатова Наргиза Рустамовна
докторант Самаркандского государственного
института иностранных языков
E-mail: nargizakushatova@gmail.com

ХРОНОТОП В РОМАНЕ ТЕОДОРА ДРАЙЗЕРА СЕСТРА КЕРРИ: ПОЭТИЧЕСКОЕ ИЗОБРАЖЕНИЕ ВРЕМЕНИ И ПРОСТРАНСТВА

АННОТАЦИЯ

В данной статье категория художественного хронотопа всесторонне освещается как с научно-теоретической, так и с практической точки зрения на основе теории хронотопа Михаила Бахтина на примере романа Теодора Драйзера Сестра Керри. Исследуются масштаб изображения пространства и времени в творчестве Драйзера, их границы и охват, гармония хронотопов с сюжетом и жанром, а также формирование времени в социальных и психологических переживаниях и динамика современной городской жизни. С помощью хронотопов показывается, как формируется человеческая судьба в условиях модерности.

Роман Теодора Драйзера Сестра Керри обладает уникальной хронотопической (пространственно-временной) структурой в изображении социальных, экономических и психологических проблем американского общества начала XX века. Роман раскрывает человеческие переживания, общественные изменения и внутренние противоречия через эстетическое единство времени и пространства. В романе роль времени и пространства не только формирует сюжет, но и способствует развитию образов.

Ключевые слова: Сестра Керри, М.М. Бахтин, хронотоп, время, пространство, город, общество, капитал, огни, реализм, натурализм

Badiiy zamon va makonning uyg'unligini ifodalovchi tushuncha – xronotop atamasi bo'lib, ushbu atamani adabiyotshunoslikka rus olimi Baxtin olib kirgan

“ Adabiyotda badiiy idrok etilgan zamon va makon aro uyg'unlikni xronotop deb ataymiz” [4].

Xronotop adabiyotda muhim janrga oid ahamiyatga ega. Hatto shuni ochiq aytish mumkinki, adabiy janr va uning turlari aynan xronotop orqali belgilanadi. Bunda esa xronotopda yetakchi unsur — bu vaqt hisoblanadi. Xronotop formal-mazmuniy kategoriya sifatida adabiyotdagi inson obrazini ham (katta darajada) belgilaydi; bu obraz har doim mohiyatan xronotopik xarakterga ega bo'ladi.

Xarakter (yun. karakter - iz, belgi, farqlovchi xususiyat) - ba diiy xarakter; muayyan davr va muhit kishilariga xos eng muhim umumiy xususiyatlar bilan aloxida shaxsga xos individual xususiyatlarni uzida uyg'un mujassam etgan inson obrazi. . Badiiy X.ning sub'yektiv jihati, bir tomondan, uning ijodkor tomonidan yaratilgan yangi mavjudlik, badiiyat hodisasi bo'lishini; ikkinchi tomondan, uning konseptual funksiyaga xoslanishini ta'min etadi. Boshqacha aytsak, adabiyotning badiiy konseptual funksiyasi X. orkali amalga oshadi, ya'ni jamiyatning joriy xolati X.(lar) vositasida badiiy tadqiq etiladi va yaxlit badiiy konsepsiya ishlab chiqiladi [5:352].

Badiiy asarda “vaqt” haqida so'z borganda, eng avvalo, uning sujet funksiyasidagi vazifasiga e'tibor qaratiladi. Bayon oqimini tezlashtiruvchi yoki, aksincha, sekinlashtiruvchi vazifasini ba'zi holatlarda esa o'quvchi idrokiga to'g'ridan-to'g'ri tashqi ta'sir qilish mumkinligi ham e'tirof etiladi” [8:399]. O'z o'rnida syujet ham personajlarning «xarakat»laridan tarkib topadi. Personajlarning makon va zamonda kechuvchi xatti-xarakatlari xam, ruhiyatidagi o'y-fikrlar, his-kechinmalar rivoji ham xarakatdir. [5:289].

Teodor Drayzerning birinchi romani bo'lgan, "Baxtiqaro Kerri" o'z yozilgan davrining ijtimoiy hayotini aks ettiruvchi asar sifatida namoyon bo'ladi. ” [1]. Unda boshqa mavzular qatorida,

sanoatlashuv jarayoni, tez sur'atlar bilan kechayotgan Amerikada paydo bo'lgan yangi ijtimoiy muammolar ham yoritilgan.

Ushbu roman orqali XIX asrda dunyoning eng yirik milliy iqtisodiyoti va yetakchi savdo davlati bo'lgan AQShdagi davr ijtimoiy sharoitlarini o'rganishimiz mumkin. Drayzer o'z davridagi muhim ijtimoiy o'zgarish va taraqqiyotlarni roman shaklida hujjatlashtirgan.

Y. N. Zasurskiy fikriga ko'ra, aynan "Sister Carrie" romanida hayotni uning harakatchanligi va ichki zidliliklarida aks ettirish masalasi ilk bor yorqin ifodasini topgan [7:410-411]. Shahar va u yerda yashayotgan odamlarning taqdiriga uning ta'siri — Teodor Drayzer ijodida eng muhim mavzulardan biridir.

XIX asr Amerikasi uchun "yangi hayot" tushunchasi shaharga — imkoniyatlar timsoliga — bog'liq bo'lgan. Bu davrda sanoat tez sur'atlar bilan rivojlanib, barcha narsa kapitalga bog'liq bo'lib qoldi. "Amerikada bu davr shaharlarning tez o'sishi, korporativ biznesning yuksalishi, muhojir mehnat kuchining ko'pligi va og'ir mehnat sharoitlarining keng tarqalishi bilan xarakterlanadi" [3:194]. Shu bois, romanlar uchun boshlanish nuqtasi ham aynan shahar hisoblanadi. "Adabiyot shaharga badiiy tasavvur bergan bo'lsa, urbanistik o'zgarishlar esa adabiy matnga ta'sir ko'rsatgan" [3:194].

Asarning vaqt bilan bog'liq o'ziga xos jihati shundan iboratki, Drayzer romani zamonaviy sivilizatsiya, sanoatlashtirilgan jamiyat va iste'mol madaniyati kontekstida kechadi. Bu ijtimoiy muhitda vaqt inson hayotining ajralmas elementi sifatida qoraladi: uni mehnat bozori, transport tizimi, teatr repertuarlari va boshqa madaniy institutlar boshqaradi. Vaqt bu yerda "o'tuvchi" emas, balki "iste'mol qilinuvchi" resurs sifatida namoyon bo'ladi. Kerrining zavoddagi ishi, teatr sahnasidagi muvaffaqiyati va ichki kechinmalari bu zamonaviylikning vaqtga nisbatan munosabatini ochib beradi.

Roman boshida Chikago tasvirini Amerika ning 19-asrning oxiri dagi qiyofasiga tenglashtirish mumkin. Chikago bir vaqtning o'zida butun Amerikaning siqilgan va tipik aksi sifatida, ham sinekdoxa va qishloqdan kelgan qiz Kerrining orzu umidlari haqiqatga aylanadigan makon sifatida, ham metonimiya sifatida namoyon boladi

Chikago va Nyu-York shaharlarida voqealar zamonaviy, tezkor, mexanik va iste'molchilik harakatlar ichida kechadi. Bu xronotop ijtimoiy harakatlilik va imkoniyatlar fonida, bir vaqtning o'zida, odamning ruhiy begonalashuvi bilan kechadi.

Shu bilan birga, Amerika shaharlari badiiy makonning quyidagi asosiy belgilari: yorug'lik, olomon, chiziqlar, raqamlar, pullar, ismlar, tashqi ko'rinish, kiyim-kechak kabilar bilan xarakterlanadi.

Asarda eng muhim xronopik belgilardan biri bo'lgan yorug'lik motivi butun roman bo'ylab leytmotiv vazifasini bajaradi. Bunga quyosh nuri (sunshine), ko'cha chiroqlari (street-lamps), va insondan chiqadigan yorug'lik (light, radiant) kiradi [6].

.Yorug'lik va chiroqlar asarda tun motivi bilan chambarchas holda ifodalanadi, ya'ni tun yorug'likning barcha jihatlarini badiiy va semantik jihatdan to'liq ochib berishga xizmat qiladi. Shuningdek u illyuziya-xom xayolning ramziy ifodasi bolib metaforik ravishda "amerika orzusi"ning ham puch xom xayol ekanligiga ishora qiladi

The city has its cunning wiles, no less than the infinitely smaller and more human tempter. There are large forces which allure with all the soulfulness of expression possible in the most cultured human. The gleam of a thousand lights is often as effective as the persuasive light in a wooing and fascinating eye. Half the undoing of the unsophisticated and natural mind is accomplished by forces wholly superhuman. [11:1].

Ma'nosi: Shahar ham, nihoyatda kichik va insoniy vasvasachidek, makkor hiylalar bilan to'la. Bu yerda eng madaniyatli insonning ifoda imkoniyatlariga ega bo'lgan katta kuchlar jalb etuvchi sifatida harakat qiladi. Minglab chiroqlarning yaltirashi gohida maftunkor va o'ziga rom etuvchi ko'zdagi chaqnashdek ta'sirli bo'ladi. Soddadil va tabiiy aqlning yo'ldan ozishi ko'pincha butunlay g'ayriinsoniy kuchlar tomonidan amalga oshiriladi.

Ushbu parcha "Baxtiqaro Kerri" romanida shaharning qanday "xronotopik kuch"ga ega ekanini ko'rsatadi.. Shahar bu yerda oddiy geografik makon emas, balki faol, yashirin kuchlarga ega

bo'lgan "subyekt" sifatida gavdalanadi. U go'yo insonga o'xshab harakat qiladi: aldovchi, sehrlovchi, vasvasaga soluvchi. Bu yerda minglab chiroqlar odatdagi ko'cha yoritgichlari emas, balki yengilmas jozibaga ega, inson ko'zidek jalb qiluvchi kuch sifatida talqin qilinadi. Bu esa illuziya va hayrat uyg'otuvchi kuchni anglatadi. Stilistik jihatdan esa metafora, personifikatsiya, poetik ohang va kontrast orqali bu kuchlar kuchaytirilgan

To the child, the genius with imagination, or the wholly untravelled, the approach to a great city for the first time is a wonderful thing. Particularly if it be evening that mystic period between the glare and gloom of the world when life is changing from one sphere or condition to an other. Ah, the promise of the night. What does it not hold for the weary [11:6]..

Ma'nosi: Bola uchun, tasavvurga boy daholar yoki hali hech qayerga bormagan odamlar uchun - buyuk shaharga ilk bor yaqinlashish - bu ajoyib hodisadir. Ayniqsa, bu kechqurun, dunyoning yorug'lik va zulmat oralig'idagi sirli bir pallasida sodir bo'lsa - hayot bir holatdan boshqasiga o'tayotgan bir paytda. Eh, tun va'dasi! U holdan toygan odam uchun nima-ni va'da qilmaydi?!

Asardagi yana bir eng muhim xronotopik begilardan biri bo'lgan pul asarning asosiy g'oyaviy mazmunini tashkil etuvchi birlikdir. Yani kapitalistik dunyoda pul hal qiluvchi asosiy kuch siatida tasvirlanadi va qahramonlar ana shu kuch tasirida harakatlanadi.

Kerri poyezdda tanishgan kommivoyajer Druega intilishiga sababchi va ularni birlashtirgan kuch ham pul motividir Bu o'rinda Drue obrazi Kerri uchun farovon hayotga erishish va jamiyatda mavqe'ga erishish vositasi sifatida namoyon bo'ladi,.

He reached down in his hip pocket and took out a fat purse. It was filled with slips of paper, some mileage books, a roll of greenbacks. It impressed her deeply. Such a purse had never been carried by any one attentive to her.[11:5]..

Ma'nosi: U bel cho'ntagiga qo'l suqib, semiz hamyonini chiqardi. Hamyon turli-tuman qog'ozchalar, yo'l yurish kuponlari va bir dasta yashil pullarga to'la edi. Bu holat unga chuqur ta'sir qildi. Bunday hamyonni ilgari unga e'tibor bergan hech bir kishi ko'tarmagan edi.

Already they felt that they were somehow associated. [11:5]..

Ma'nosi: Ular allaqachon qandaydir tarzda bir-birlari bilan bog'langanligini his qila boshlashgan edi.

Butun asar davomida qahramonlar ijtimoiy ahvoli va undagi o'zgarishlar ham ular oladigan pul miqdori va raqamlar bilan ifodalanadi. Haftalik daromad miqdori qahramonning hayotini va uni o'rab turgan makon xarakterini belgilaydi; bu miqdorning o'zgarishi esa taqdirda yangi burilishni anglatadi [9].

Kerrining iqtisodiy jihatdan qiyin ahvolda qolishi, so'ngra esa yuksalishi va Gerstvudning moliyaviy tanazzuli raqamlar orqali ochib berilgan

Asarda obrazlarni tasvirlashda asosiy e'tibor ularning biologik xususiyatlariga yoki insoniy fazilatlariga emas balki ularning kiyim kechaklariga qaratiladi, chunki asarning asosiy g'oyaviy mazmuni moddiy boylikning jamiyatda inson pozitsiyasini belgilab beruvchi asosiy muhim vosita ekanligi bilan izohlanadi Bu jihatdan kiyimlar ham xronotopik belgi vazifasini bajaradi. Asarda Kerri uchratgan har ikki erkak obrazlar - Drue va Gerstvud obrazlari tavsifida kiyim kechaklar batafsil tasvirlangan bo'lib Kerrining ularga munosabati ham kiyim kechaklar doirasida o'lchanadi

There is an indescribably faint line in the matter of man's apparel which somehow divides for her those who are worth glancing at and those who are not.[11:3]..

Ma'nosi: "Ayollar nazarida erkak kishi libosida qandaydir tariflab bo'lmaz darajada nozik bir chiziq bor — aynan shu chiziq ular uchun kimga bir nazar tashlashga arziydi, kim esa e'tiborga loyiq emasligini belgilab beradi."

Shuningdek kiyim kechaklar mataforik ravishda insonlarning jamiyatdagi o'rnini, ularning ijtimoiy holatini belgilovchi qat'iy mezon sifatida namoyon bo'ladi. Kerrining kiyim kechagidagi o'zgarishlarga, Fabrika ishchilarining xarob kiyimlariga, ko'chada Kerri uchratgan badavlat qizlarning kiyim-kechagiga, Missis Vansning kiyimlariga va Brodveydagi olomonning bashang kiyim kechaklariga Kerrining nuqtai nazaridan baho beriladi va asarda moddiy boylikning ustunligini

va uning Kerri uchun naqadar ahamiyatli ekanligini undagi kiyim-kechaklar tufayli kechayotgan ruhiy o'zgarishlar ta'kidlab turadi.

P. Florenskiy (pravoslav ruhoniylari va olimi) ta'kidlashicha, badiiy makon — bu shunchaki bir tekis, tuzilmasiz, xolis joy emas, balki o'ziga xos tarzda tashkil etilgan, hech qayerda befarq bo'lmagan, ichki tartibi va tuzilishi mavjud bo'lgan maxsus bir reallikdir. Unga ko'ra, makonda joylashgan har bir narsa — “borliq to'plami” sifatida — o'z qonuniyatlari va shakllariga ega bo'lib, shu makonga ma'lum ruh va tartib beradi. Bunday predmetlar oldindan belgilangan nuqtai nazarlar bo'yicha tasodifiy ravishda joylashtirib bo'lmaydi. Yozuvchining ma'lum bir perspektiva tizimini tanlashi va badiiy makonni talqin etishi san'atning ramziy tabiati bilan bog'liq, deb hisoblaydi Florenskiy* [10].

Baxtiqaro Kerri romanini aynan shu nuqtai nazardan tahlil qilsak, romandagi har bir makon asarda uchraydigan xonadon yoki uy makoni bir vaqtning o'zida ham real makon sifatida ham ramziy makon sifatida namoyon bo'ladi

She felt the drag of a lean and narrow life. The walls of the rooms were discordantly papered. The floors were covered with matting and the hall laid with a thin rag carpet. One could see that the furniture was of that poor, hurriedly patched together quality sold by the instalment houses. [11:8].

Ma'nosi: "U qashshoq va nochor hayotning og'irligini yuragida his qildi. qashshoq va nochor Xonalarning devorlarga gul qog'ozlar bir biriga mutanosib bolmagan holda yopishtirilgandi. Pollar bo'ya bilan qoplangan va yo'lakka yupqa latta gilam to'shangan edi. Mebellarga qarab esa, ularning arzon, shoshilinch yig'ilgan, bo'lib-to'lashga mo'ljallangan buyumlar ekani darhol bilinardi."

Ushbu parchada Kerrining opasi Minning kvartirasi tasvirlangan bo'lib u juda haqqoniy va realistik ruhda, oddiy va sodda so'zlar orqali qisqa jumalalarda tasvirlangan haqiqiy uy makoni, lekin ayni paytda u Kerri uchun nochorlik va umidsizlikning ham ramzi bo'lib u bu makondan qochishga harakat qiladi.

She was glad to be out of the flat, because already she felt that it was a narrow, humdrum place, and that interest and joy lay elsewhere. [11:25].

Ma'nosi: "U kvartiradan chiqib ketganidan xursand edi, chunki allaqachon bu joy unga fayzsiz va zerikarli tuyula boshlagandi; go'yo qiziqish va quvonch butunlay boshqa bir joyda yashiringandek edi."

Shuningdek Gerstvud obrazi ilk bor Fitsjerald va -Moy mayxonasida dabdabayu chiroq nurlariga chulg'angan hashamat ichida namoyon bo'ladi. Bu joy real makon sifatida jamiyatning yuqori tabaqa vakillari yig'iladigan ko'ngilochar joy bo'lish bilan birga davr jamiyatining bir parchasi sifatida unda amal qilayotgan mezonlarning inikosi sifatida namoyon bo'ladi

Yet, here is the fact of the lighted chamber, the dressy, greedy company, the small, self-interested palaver, tin disorganized, aimless, wandering mental action which it represents the love of light and show and finery which, to one outside, under the serene light of the eternal stars, must seem a strange and shiny thing. Under the stars and sweeping night winds, what a lamp-flower it must bloom; a strange, glittering night-flower, odour-yielding, insect-drawing, insect-infested rose of pleasure. [11:36].

Ma'nosi: Shunga qaramay, yoritilgan xonalar, dabdabali va ochko'z jamoa, faqat o'z manfaatini ko'zlovchi mayda gap-so'zlar, adashgan va sarson tafakkur harakati — bularning barchasi yorug'lik, ko'z-ko'z qilish, va dabdabani sevishni ifodalaydi. Bu hol tashqaridan, abadiy yulduzlar nurida qaraganda, g'alati va yaltirab turgan manzara bo'lib tuyuladi. Yulduzlar ostida va kechaning esayotgan shamollari orasida bu manzara qandaydir bir chiroqli gul kabi ochiladi: g'alati, yaltiragan kecha guli, ifor taratuvchi, parvonalarini o'ziga tortuvchi, ularning iskanjasidagi zavq-shavq atirguli.

Ushbu makon tasviri stilistik jihatdan qaraganda epitetlarga to'la bo'lib realizmning oddiy va sodda uslubiga zid ravishda Romantizmga xos balandparvoz so'zlar va metaforalar bilan boyitilgan. Bu yerda yozuvchi abadiy va osoyishta tabiat bilan sun'iy, ochko'z va yuzaki jamiyat o'rtasida kuchli qarama-qarshilikni chizmoqda — bu romantizmga xos asosiy mavzulardan biridir. Romantik adabiyotda tabiat ko'pincha sof, ruhiy, chuqur ma'no manbai sifatida idealizatsiya qilinadi. Jamiyat esa ko'pincha buzilgan, yolg'onchi va yuzaki ko'rinishda tasvirlanadi. Shuningdek parchada romantizmga xos bo'lgan ramziy tasvirlar orqali chuqur hissiy va falsafiy ma'nolar berilgan.

Asarda xronotop bilan bog'liq muhim jihatlardan biri bu qahramonlar hayoti va hissiy kechinmalarini tabiat tasviri bilan bog'lab ramziylashtirishdir.

Izzat Sulton tabiat tasviri haqida quyidagi fikrlarni qayd etadi: „Badiiy asarda tabiat hodisalari va ko'rinishlari syujetning rivojini tezlatuvchi yoki sekinlatuvchi faktor sifatida ham tasvirlanishi mumkin. Ammo, tabiat manzaralaridan qahramonning ruhiy holatini ochib berish uchun foydalanish badiiy asarda eng ko'p uchraydigan hodisadir“. [2, 188, 189]]. Peyzajning an'anaviy funksiyasi obrazlar va xarakterlarni ochib berish vositasi sifatida ishlatiladi. Peyzajli tasvirlar qahramonning ichki holatini, uning ruhiy kechinmalarini aks ettirishi mumkin.

Romanda tabiat yoki shahar manzaralari uzluksiz, epik tabiat emas, balki bo'lakli, tasodifiy holatda paydo bo'ladi. Derazadan ko'ringan manzara, ko'chadagi tashvishli shovqin, parkdagi sukunat — bularning barchasi Kerri ichki dunyosining aksidir. Baxtin aytganidek:

“Peyzaj kamerali xronotopda — bu inson atrofidagi xoli, bevosita his etilgan makon bo'lagi.” [8:194]..

Teodor Drayzerning "Baxtiqaro Kerri" romanida tramvay ishchilari qo'zg'oloni sahnasida "ijtimoiy xronotop" aniq namoyon bo'ladi. Bu sahna M.M.Baxtinning xronotop nazariyasiga tayanib qaralganda, muayyan tarixiy-madaniy kontekstda makon va vaqtning o'zaro bog'liqligi orqali jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni ochib beradi.

Avvalo, bu sahna o'z davrining real ijtimoiy muammolarini aks ettiradi: sanoatlashuv, mehnatkashlar ekspluatatsiyasi, sinfiy ziddiyatlar va ishchilar harakati. Drayzer romanida bu voqeani tasvirlar ekan, oddiy shahar makoni — ko'chalar, tramvay yo'llari — birdaniga ijtimoiy kurash maydoniga aylanadi. Bu esa makonning ideologik yukini o'zgartiradi: makon endi befarq fon emas, balki faol ijtimoiy voqelik sifatida qaraladi.

Vaqt ham bu sahnalarda o'zining murakkab shaklida namoyon bo'ladi. Tramvaychilar norozilik bildirayotgan paytda vaqt intensiv, keskin va dramatik tus oladi. Oddiy kundalik hayot ritmiga qarshi bo'lib o'tadigan bu to'qnashuvlar, aslida, tarixiy burilish nuqtasini anglatadi. Bu vaqt nafaqat voqealar ketma-ketligini belgilaydi, balki ijtimoiy anglash va ongning shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, ushbu xronotop personajlar ongida ham o'z aksini topadi. Masalan, Gerstvod ushbu qo'zg'olon kontekstida o'zini jamiyatdan chetlashgan, maqsadsiz va zaif bir kimsaga aylanganini his qiladi. Ishchilar harakati va umumiy notinchlik fonida u kapitalistik jamiyatdagi o'z rolini yo'qotgan, "ortiqcha odam" sifatida gavdalanadi. Bu orqali ijtimoiy xronotop shaxsiy xronotopga tutashadi va shaxsiy fojiaga olib keladi. Bu sahna orqali Drayzer nafaqat dramatik ziddiyatlarni yoritadi, balki o'quvchini muayyan davr va jamiyat ichiga olib kiradi.

M. M. Baxtin nazariyasida xronotop faqat fizik makon-vaqt birligi emas, balki u qahramonlarning ichki kechinmalari va ongida qanday tajassum topishini ham o'z ichiga oladi.

Kerrining ruhiy rivojlanishi bilan bog'liq ravishda u joylashgan makonlar ham o'zgaradi. Dastlab u Chikagodagi kichik xonada yashaydi — bu makon uning yakkalanish va ijtimoiy himoyasizlik holatini aks ettiradi. Bu xona uning ichki xavotirlari, yolg'izligi va kelajakka bo'lgan noaniq nigohining ifodasidir.

Keyinchalik u teatr olamiga kirgan sari, makonlar ochiq, yorqin va rasmiy tus oladi. Kerri uchun vaqt hayotiy qadriyatlar va o'zini anglash bilan to'ldiriladi. Tashqi muvaffaqiyat ortidan ichki bo'shliq hissi kuchayadi — ya'ni tashqi makon go'yoki kengaysa-da, ichki makon torayadi.

Gerstvod uchun esa vaqt va makon tobora qisiladi. Dastlab u restoran menejeri sifatida muayyan ijtimoiy maqomga ega — bu holatdagi makonlar (restoran, hashamatli uy) uning ichki ishonchi bilan uyg'un. Biroq u jamiyatdagi o'z o'rnini yo'qotgan sayin makon ham o'zgaradi: avval kichikroq xonadon, keyin esa arzon mehmonxona va oxirida uysizlar boshpanasi.

Bu joylar vaqt bilan birga Gerstvodning ruhiy qulashini aks ettiradi. Vaqt endi u uchun turg'un, uzoq cho'zilgan, umidsiz kechinmalar manbai. U faqat o'z ichki azobini his qiladi va bu vaqt — ichki psixologik vaqt — uni o'lim sari yetaklaydi.

Bu xronotoplar nafaqat syujetni boyitadi, balki o'quvchiga qahramon ongining murakkab qatlamlarini anglashga imkon beradi..

Teodor Drayzerning "Baxtiqaro Kerri" romanida xronotop – ya'ni makon va vaqtning o'zaro uyg'unligi – ko'pincha pessimistik ruhda tasvirlanadi. Bu pessimizm faqat voqealarning salbiy oqibatlari orqali emas, balki aynan makon va vaqtning qahramonlar ongida qanday aks etishi orqali ham yuzaga chiqadi

Xronotopda vaqt ham pessimistik ohangda aks ettiriladi. Vaqt – bu yerda ijtimoiy yuksalish yoki o'zgarish vositasi emas, aksincha, ko'pincha tushkunlik va tushkunlik sari siljish sifatida ifodalanadi

Xulosa o'rnida shuni aytilish mumkinki, Drayzer naturalistik yozuvchi sifatida inson erki cheklangan, ijtimoiy va biologik kuchlar ostida ezilayotgan obrazlarni yaratadi. Shu sababli, xronotop ham bu falsafiy-estetik qarashlarga xizmat qiladi: inson qanday makonda bo'lmasin, qanday vaqtga tushmasin – u o'z holatini tubdan o'zgartira olmaydi. Kerri mashhurlikka erishadi, biroq bu unga ichki qoniqish keltirmaydi; Gerstvud esa asta-sekinlik bilan o'z o'limiga tomon yetaklanadi.

Teodor Drayzerning " Baxtiqaro Kerri " romanida xronotop tushunchasi orqali shaxs va jamiyat, makon va ruhiyat, vaqt va harakat o'rtasidagi ziddiyatlar yoritiladi. Shahar – bu ijtimoiy bosim va imkoniyatlar maydoni, vaqt esa tashqi harakat va ichki qoniqmaslik o'rtasidagi chiziqli kesishuvdir. Drayzerda vaqt progressiv, ammo ma'naviy bo'shliq bilan yakunlanadigan yo'ldir. Carrie obrazida bu xronotoplar nafaqat estetik, balki falsafiy savollarni ham uyg'otadi: baxt nima? Harakat bizni erkin qiladimi? Va inson bu makon-vaqt zanjirida qanchalik mustaqil?

Xronotopik yondashuv orqali "Baxtiqaro Kerri" – bu nafaqat bir ayolning shaharga sayohati, balki zamonaviy insonning o'zligini izlash dramasi ekanligi ayon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.(Hussman, 2021) Hussman, L. E. (2021). Theodore Dreiser. In L. E. Hussman (Ed.), Encyclopedia Britannica. Encyclopedia Britannica
- 2.Иззат Султон Адабиёт назарияси. – Укитувчи. Тошкент.1996
- 3.(Lehan,1998,p.194). Lehan, Richard (1998). The City in Literature. An Intellectual and Cultural History. California: University of California Press
- 4 М.Бахтин. Романда замон ва хронотоп шакллари. - Тошкент, “Академнашр” 2015. Рус тилидан У.Жўракулов таржимаси. – Б. 44.
- 5,,Қуронов Д. ва бошқалар. Адабиётшунослик луғати. – Тошкент: Академнашр, 2013. – Б 289, 352
- 6.Е.Н Кожевникова социальные знаки в художественном пространстве в романе сестра Керри Вестник ЯГУ 2006, том 3,№3
- 7.Засурский, Я. Н. История литературы США : в 5 т.– М. : ИМЛИ РАН, 2009. – Т. 5. – 988 с. 410-411с.
- 8.М. М. Бахтин. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет Издательство: Москва: Художественная литература, Год издания: 1975 р-294 с
- 9.Нефедова О.И. Миф в американской литературе и культуре. – М.: Перо, 2021. – 198 с.
- 10.Флоренский П.А. Исследования по теории искусства [Электронный ресурс] // Статьи и исследования по истории и философии искусства и археологии / П.А. Флоренский. – Режим доступа: http://philologos.ru/florensky/fl_space.htm.
- 11.Sister Carrie By Theodore Dreiser. ©GlobalGrey 2020 globalgreycbooks.com

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

8 ЖИЛД, 1 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 8, НОМЕР 1

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 8, ISSUE 1

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000